

ملاحظات اخلاقی و فقهی و اجتماعی در تکنولوژی پیوند عضو

از حیوان به انسان (xenotrasplantation)

جواد خالقی کسبی^۱، احسان مرادی^۲

مقدمه و هدف: در پاسخ به افزایش نیاز به ارگان یا بافت، که متأسفانه باعث می شود بسیاری از بیماران در حین انتظار برای دریافت پیوند جان دهند، محققان برای یافتن درمانی جایگزین همچون پیوند عضو از حیوان به انسان به مطالعه پرداخته اند. Xenotrasplantation (پیوند عضو از حیوان به انسان)، واژه ای با ریشه یونانی می باشد که به انتقال ارگان یا سلول از یک گونه به گونه ای دیگر اطلاق می شود. در این بررسی، این اصطلاح در معنای روندی به کار می رود که طی آن ارگان یا سلول از حیوان به بدن انسان بیمار پیوند زده می شود و یا انتقال می یابد. بدیهی است این تکنولوژی نوین بشری در حیطه پزشکی، آثار و عوارض مختلف اخلاقی و اجتماعی را به همراه خواهد داشت و دلایلی آن را تأیید و یا مردود می نماید. پاره ای از دلایلی که برای به کار بردن این راه حل ارائه شده است؛ عبارتند از کمبود ارگان های پیوندی، امکان فراهم کردن بی حد ارگان های حیوانی، امکان کمک به بیماران مبتلا به هموفیلی، دیابت، پارکینسون، آلزایمر و ... علی رغم مزایای ارائه شده، این موضوع به صورت یک معمای اخلاقی مطرح می شود و نکاتی چند باید مورد بررسی قرار گیرند (به عنوان مثال: پذیرش بیمار، سلامت اجتماعی، مسائل مذهبی، جنبه های اخلاقی، کیفیت زندگی و ضوابط شرعی مربوط به این عمل) که در این مقاله سعی بر آن شده است تا با بهره گیری از منابع مهم اخلاقی و شرعی همچون قرآن کریم، سخنان پیامبر(ص) و ائمه معصوم، استفتائات مراجع معظم تقلید و ... به سوالات شرعی و اخلاقی این تکنولوژی پاسخ مناسب داده شود.

مواد و روش ها: این مقاله از نوع پژوهش های توصیفی-کتابخانه ای بوده که از طریق مطالعه کتب علمی و منابع اینترنتی و بخش احکام آن از طریق پژوهش در قرآن کریم، کتب احکام پزشکی و همچنین استفتائاتی از مراجع عظام تقلید، گردآوری شده است و به بررسی و جمع بندی آن می پردازد.

یافته ها: با توجه به محدود و ناکافی بودن عضو یا بافت های قابل پیوند انسانی و نیز با پیشرفت داروهای سرکوب کننده سیستم ایمنی انسان، استفاده از عضو یا بافت حیوانی برای پر کردن این خلاء مطرح شد تا شاید بتواند کمبود عضو قابل اهدا برای انسان را جبران کند. Xenotrasplantation واژه ای با ریشه یونانی است که از دو قسمت تشکیل شده است: Xeno به معنای بیگانه یا خارجی و transplantation به معنای عمل انتقال. این دو روی هم به روندی اطلاق می شوند که طی آن یک ارگان (کلیه، کبد و...) یا سلول های زنده (مغز استخوان و...) از یک حیوان سالم در بدن انسان بیمار جایگزین می شود. با پیشرفت علم ایمونولوژی، در نهایت ممکن است بتوان از حیوانات مناسب به عنوان منبعی متداول جهت تأمین عضو یا بافت پیوندی استفاده

^۱ دانشجوی کارشناسی رادیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی ارتش

^۲ دانشجوی کارشناسی علوم آزمایشگاهی دانشگاه علوم پزشکی ارتش

کرد و همچنین در این مقاله با پژوهش و استفاده از منابع مهمی همچون قرآن کریم و با مراجعه به استفتائات مراجع معظم تقلید از جمله آیت الله العظمی گلپایگانی، حضرت آیت الله خامنه ای و دیگر مراجع، ضوابط شرعی و اخلاقی و احکام پزشکی مربوط به این تکنولوژی از دیدگاه مکتب اسلام آورده شده است که به طور کلی بر این نکته اشاره دارد که: «پیوند اعضای حیوان به انسان مجاز است و ممنوعیتی ندارد مگر اینکه اثر سوء و یا به تعبیر دیگر مفسده ای به همراه داشته باشد و الا صرف پیوند بلامانع بوده و در شریعت اسلام نهی نشده است.»

نتیجه گیری: تردیدی نیست که بدن انسان شگفتی قلم صنع خداوندی است و حفظ صیانت از این بدن که در مکاتب توحیدی مرکوب روح است، از چنان اهمیتی برخوردار می باشد که خداوند می فرماید: " ... و من احیاء فکانما احیاء الناس جمیعاً" لذا در دستاوردهای علمی، حفظ این مرکوب باید مد نظر قرار گیرد. علاوه بر آن با مطرح شدن مسایلی که ذکر شد؛ انجمن بین المللی اخلاق Xenotrasplantation برای اطمینان از رعایت اصول اخلاقی تشکیل شده است که این خود بر اهمیت بررسی این مسایل قبل از وقوع آن صحنه می گذارد. این انجمن بیان می کند که این پیوندها دستاوردی بسیار مهم و حیاتی خواهند بود و می توانند خلاء ناشی از کمبود عضو برای پیوند را پر کنند و در عین حال مسایل حاشیه ای و اخلاقی آن را نیز مورد بررسی قرار می دهد و همچنین از دیدگاه اسلام و فقهای شیعه و سنی، پیوند اعضای حیوان به انسان مجاز است و ممنوعیتی ندارد مگر اینکه اثر سوء و یا به تعبیر دیگر مفسده ای به همراه داشته باشد و الا صرف پیوند بلامانع بوده و در شریعت اسلام نهی نشده است. از طرفی الحاق و انتقال اجزای بدن حیوان نجس و حرام گوشت و قرارگیری آن در چرخه و مکانیسم بدن انسان موجب می شود که آن جزء، عضو انسانی محسوب گردد و حکم نجس بودن در مورد آن مصداق نداشته باشد. از دیدگاه فقهای اسلامی پیوند جزئی از حیوان حتی نجس العین مانند روده سگ به انسان، در صورت عدم درد و ضرر لازم المراعات به خود یا دیگران مانعی ندارد. اگر در حال ضرورت باشد نماز با آن جایز است ولیکن نجس است، مگر این که کلاً جزء بدن او شده باشد که در این صورت پاک است. اما آن طور که از بعضی فتاوا برداشت می شود اگر بافت یا عضو پیوندی از حیوان حلال گوشت نباشد و ضرورت هم نداشته باشد، پیوند اشکال دارد.

کلمات کلیدی: xenotrasplantation، پیوند عضو، ضوابط شرعی و اخلاقی، مراجع تقلید